

20. Yüzyılda Azerbaycan Şiirinde Mustafa Kemal Atatürk

Terane HEŞİMOVA*

Makale Bilgisi

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi
Makalenin Geliş Tarihi: 18.02.2024
Makalenin Kabul Tarihi: 25.04.2024
DOI: 10.54970/turkuaz.1439138

ÖZET

Büyük devlet adamı ve fikir adamı Mustafa Kemal Atatürk'ün sadece siyasi faaliyeti değil, hayatı, devlet kurma yöntemi, ideolojisi, zafer kazanma yeteneği tarih sahnesine çıktığı dönemden Azerbaycan'da meşhur olmuştur. Bu yönde bilimsel eserler kaleme alınmış, heykelleri, büstleri yapılmış, resimleri çizilmiştir. Atatürk'ün istiklal mücadelesi Azerbaycan'da "Türkiye'nin istiklalı uğruna mübarizesi" gibi resmi ideoloji olarak kabul edilmiştir. Çağdaş araştırmalara dayanarak söyleyebiliriz ki, Atatürk imgesinin edebiyatda, şiirde oluşması olguları 1930'lu yıllara dayanır. 1930'lu yıllarda, Atatürkcülüğün yasaklandığı bir dönemde Azerbaycan şairi, Stalin katliamının kurbanı olmuş Mikayıl Müşfik'in "Atatürk" şiirini kaleme alması önemli ve onurlu olgulardandır. Ne yazık ki, bu şiirin kaleme alınmasıyla ilgili bilgi aşağı yukarı 80-90 yıl sonra, 2017 yılında ortaya çıkmıştır. Makalede 20. Yüzyıl Azerbaycan şiirinde 1930'lu yıllardan günümüze kadar büyük Mustafa Kemal Atatürk'e adanmış şiirler sosyo-politik durumlar, mevcut ideoloji, sanatsal açıdan incelenmiş ve bu doğrultuda Mikayıl Müşfik, Bahtiyar Vahapzade, Halil Rza Ulutürk, Refik Zeka Handan, Zelimhan Yakup'un şiirleri konumuz açısından ele alınmıştır.

Content of this Journal is licensed under
Creative Commons Attribution NonCommercial
4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Anahtar kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye, Azerbaycan, Ulusal şiir, 20. yüzyıl

Mustafa Kemal Ataturk in Azerbaijan Poetry in the 20th Century

ABSTRACT

Not only the political activities of the great statesman and intellectual Mustafa Kemal Ataturk, but also his life, his method of establishing a state, his ideology and his ability to win, became famous in Azerbaijan from the time he appeared on the stage of history. Scientific works have been written, statues and busts have been made and paintings have been drawn in this direction. His struggle for independence was accepted as the official ideology in Azerbaijan, such as "Turkey's struggle for its independence". Based on contemporary research, we can say that the formation of the image of Ataturk in literature and poetry dates back to the thirtieth year. It is an important and honorable fact that in the 1930s, at a time when Ataturkism was banned, Azerbaijani poet Mikayil Mushfig, who was a victim of the Stalin massacre, wrote the poem "Ataturk". Unfortunately, information about the writing of this poem became known approximately 80-90

* Doç. Dr. , Azerbaycan Millî İlimler Akademisi, Doğubilimcilik Enstitüsü, Merkezi Asya Bölümü, Bakü/Azerbaycan. E-posta: tarana_nur@yahoo.com.tr, ORCID Id: 0000-0001-6823-037X

years later, in 2017. In the article, the poems dedicated to the great Mustafa Kemal Atatürk in 20th century Azerbaijani poetry from the 30s to the present are examined in terms of socio-political situations, current ideology and artistic value, and in this direction, the poems of Mikayil Mushfig, Bakhtiyar Vahapzadeh, Khalil Rza Uluturk, Refik Zeka Khandan, Zelimkhan Yaquub are recommended for our subject.

Keywords: Mustafa Kemal Atatürk, Turkey, Azerbaijan, National Poetry, 20th Century

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti, lider, büyük devlet adamı ve fikir adamı Mustafa Kemal Atatürk'ün en büyük eseridir. Onun devlet kurma yöntemi, ideolojisi Azerbaycan'da öncelikli olmuş, sadece siyasi faaliyeti değil, hayatı, mücadelesi, zaferi, resimleri, heykelleri ve büstleri Azerbaycan halkının ilgisini çekmiş, bu yönde bilimsel eserler ve sanat örnekleri oluşturulmuştur. Azerbaycan'da Mustafa Kemal Atatürk'ün ismi tarih sahnesine çıktığı dönemden meşhur olmuş, genellikle 20. yüzyılda Büyük Önder'in yaşam ve faaliyeti Azerbaycan halkının ideolojisinde her zaman önem taşımıştır. Atatürk'ün istiklal mücadelesi Azerbaycan'da "Türkiye'nin istiklalı uğruna mübarizesi" gibi resmi ideoloji olarak kabul edilmiştir. 20 yüzyılın başlarında "Kommunist" gazetesinde basılmış makaleler bu dönemde resmi ideolojinin Mustafa Kemal'i desteklediğinin kanıtlarıdır: "Mustafa Kemal Cephelerde" (18 Ağustos 1920), "Türkiye ve Doğu Devrimi" (16 Kasım 1920), "Rusya'nın Sağcılar ve Konseyler Rusya'sı" (30 Kasım 1920), "Ankara Hükümeti -Milliyesi ve Sovyet Rusya'sı" (30 Aralık 1920), "Türkiye ve Doğu Sorunu" (28 Haziran 1921), "Yeni Türkiye ve Cemiyeti-Ekval" (20 Aralık 1922), Lozan (6 Temmuz 1923), "Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimleri Sona Erdi" (25 Temmuz 1923) (Ceferov, 2006: 6). "1930'larda Azerbaycan basını Moskova tarafından sıkı denetim altında olmasına rağmen büyük önder Atatürk'ün ölümü tüm dünya basınında olduğu gibi Azerbaycan basınında da yer bulmuştur. Atatürk'ün vefatını ilk haber olarak veren gazeteler arasında Komünist ve Genç İşçi gazeteleri başı çekerken, her iki gazete de haberi Anadolu Ajansına dayandırmıştır"(Aliyeva, 2015: 108).

Afina Memmedli "Ahmet Cevad ve Türkiye" kitabında Azerbaycan şairi, romantik edebiyat okulunun yetenekli temsilcisi Ahmet Cevad'ın "Dalga" isimli kitabının Mustafa Kemal Atatürk'ün şahsı kütüphanesinde bulunduğu gerçeğinden ve bu kitabı Ahmet Cevad'ın Atatürk'e imzalı hediyesi olduğundan bahsediyor. "Mustafa Kemal Atatürk'ün kişisel kitapları arasında Ahmet Cevad'ın Atatürk'e imzalı hediyesi olan "Dalga" kitabının ismine rastladık (Memmedli, 2010:107) yazan Afina Memmedli Ahmet Cevad'ın ve Atatürk'ün Balkan Savaşları sırasında şahsen tanış olma olasılığını da dile getirir.

Görüldüğü gibi, genel olarak, Azerbaycan'da Atatürk'e yönelik ideolojik tutumlar 1920'li yıllarda olumluydu. Ancak, 1930'lu yılların başından beri ister sosyo-politik düzeyde, ister ideolojik meselelerde ve bunlara ilişkin edebiyatta ve şiirde Atatürkcülük yasak hâline geldi. Nizami Ceferov "Azerbaycan Atatürkcülüğü, Yahud Haydar Aliyev Atatürk hakkında" makalesinde Azerbaycan'da Atatürk ideolojisini haklı olarak şu aşamaya ayırır:

I. Olumlu tutumun temeli (1920'ler);

II. Temel olarak olumsuz tutum aşaması (1930'ların başlangıcından 1950'li yıllara kadar);

III. "Liberal" ilişki aşaması (1950'li yılların ortalarından 1980'lerin ortalarına kadar);

IV. Romantik tutumlar (1980'lerin sonları ve 1990'ların başında)(Ceferov, 2006: 8).

Kaydolunan aşamalardan yola çıkarak, araştırmamızda Azerbaycan'da Atatürkcülüğün 1930'lar ve 2000'lar aşaması üzerinde yoğunlaşarak yeni olgular, yeni bakış açısı doğrultusunda sanatsal örnekler konu, içerik, idea açısından incelenecektir.

1. Mikayıl Müşfik'in "Atatürk" Şiiri

1930'lu yıllarda, Atatürkcülüğün yasaklandığı bir dönemde ünlü Azerbaycan şairi, Stalin katliamının kurbanı olmuş Mikayıl Müşfik'in (1908-1938) "Atatürk" şiirini kaleme alması önemli ve onurlu olgulardandır. Ne yazık ki bu şiirin kaleme alınmasıyla ilgili bilgiler, aşağı yukarı 80-90 yıl sonra, 2017 yılında ortaya çıktı.

*Gönlüm emreyledi, men gulağ astım
Bu şiiri ey dahi, aşkınla yazdım.
Aşkın olmasaydı, cephe boyunca
Bu söz ordusunu sıralamazdım.
Onun her bendine izin almadan
Sayısız milletlerin möhrünü bastım,
Sanat vadisinde öyle bilmeyin,
Yolumu kaybedib, yolumu azdım.
Bu şiiri yazmamla asırlar boyu
Dağlara, taşlara adımı kazdım
Ey ulu Atatürk diktim seninle
Şanlı abideni söz vatanında (Ahmet, 2017: 1).*

Türkiye ve Atatürk sevdalısı olan Mikayıl Müşfik'in şu mısraları büyük Mustafa Kemal'e sonsuz sevgisiyle doludur. Azerbaycan halkını kendi köklerinden, tarihinden, kültüründen, ulusal benliğinden ayırmayı, koparmayı hedefleyen Sovyetler Birliği'nin korkunç politikası, şairin millî kimliğini idrak ettiren bu gibi şiirlerine kayıtsız kalmazdı. Ne yazık ki, çok geçmeden vatansever şair Sovyetler'in katliam makinasının kurbanına dönüşmüş oldu. Büyük Önder'e adadığı bu şiir ise yargılanma sebeplerinden biriydi. Döneminde şairin cesaretle Türk milletinin Atasına şiir adaması, Türkcülük ve Panislamizm gibi değerlendirilmiştir. "Bu şiiri yazmamla asırlar boyu, dağlara, taşlara adımı kazdım" mısraları şiirin muhtevasının temel mısralarıdır. Dikkat edelim, halkı tarafından sevilen şair, gönülleri büyüleyen şiirler kaleme almasına rağmen bir tek şu şiiriyle tarihte ismi kalacağına inanır. Bununla da büyük Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk dünyasının en büyük isimlerinden olduğunu, Türk dünyasının millî mücadele tapınağı olduğunu dile getirir. Ortak Türkçe'den, Azerbaycan ve Türkiye Türkçesinin en güzel söz incilerinden oluşan "Atatürk" şiiri "Tanıtım" dergisinde 1980-1990 yılları arasında yayınlanmıştır. Belirlendiği gibi 1937 yılında yazılan şiir, aşağı yukarı 50 yıl sonra basımı gerçekleşmiştir. "Tanıtım" dergisinde şiirin ve yazarın tanıtımında böyle yazılmıştır: "Stalin'in yaptığı Aydınlar katliamında (1937) "temizlenen" binlerce Azeri türkü arasında 29 yaşındaki Müşfik de vardı. Katliamla ilgili bütün belgeler yok edildi (Nazarlı, 2003: 9). Azerbaycan Atatürkcülüğüne armağan olan "Atatürk" şiiri, Türkiye'de 1928 yılından itibaren basılan gazeteler ve dergileri araştıran, Azerbaycan'lı muhacirlerin kardeş ülkede hangi gazete ve dergilerle iş birliği yaptığını öğrenen Dr. Dilkam Ahmet'in çalışmaları, çabaları sonucunda bulunmuştur.

2. Çağdaş Azerbaycan Şiirinde Atatürk İmgesi

Sovyetler döneminde kaleme alınan sanat eserlerini inceleyen araştırmacı Guntay Gencalp (Cavanşir), Stalin'in yaptığı aydınların katliamında katledilen büyük Azerbaycan şairi Hüseyin Cavid'in (1882-1941) "İblis" (1918) dramasında Osmanlı sarayından ve ordaki görevlilerden bahsedildiğini yazıyor. Araştırmacı, "Hüseyin Cavid'in Tasvir Ettiği Atatürk (2012, 88 s) sanatsal-

felsefi-tarihi değerlendirmesinde Hüseyin Cavit'in "İblis" dramındaki Elhan imgesiyle birebir Mustafa Kemal Atatürk'ü tasvir etmesini kanıtlamaya çalışıyor. Gençalp, Elhan isimli imgeyle Atatürk arasında çok ilginç kıyaslamalar sunuyor. Karşılaştırmalı çalışmada araştırmacının subjektif görüşlerine yer verilmiştir. Yazarın bazı yaklaşımları, görüşleri tartışmalı niteliktedir. Fakat, tüm bu çalışmalar, değerlendirmeler Sovyetler döneminin gerekleriyle sınırlandırılmış sanat eserleri ve bunların incelenmesine yönelik yeni bir yaklaşımı, Azerbaycanlıların sanat düşüncesinde Atatürk imgesinin ölümsüzlüğünü kanıtlamaktadır.

Azerbaycan'da Atatürk ideolojisinin romantik tutumlar aşaması kaydettiğimiz gibi 80'lerin sonları ve 90'ların başında gerçekleşiyor. Bağımsızlığa doğru ilerleyen Azerbaycan halkının bağımsızlığını kazanması yolunda kuşkusuz ki, çantasında Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu romanını ve Tevfik Fikret'in şiirler kitabını gezdiren, sanata büyük değer veren Atatürk'e adanan şiirlerin ayrıca yeri vardır. Millî kavram, millî mücadele, millî kimlik açısından bu şiirlerin halkın millî ideolojisinin gelişmesinde rolü müstesnadır. Türkiye şairleri ile birlikte, Kuzey Kıbrıs, Romanya ve diğer Balkan Türk şairlerinin sanatında olduğu gibi Azerbaycan şiirinde de Atatürk, halkını kurtaran, geleceğe ışık tutandır. 1980'lerin sonlarında ve 90'lı yılların başlarında, Azerbaycan şiirinde Atatürk imgesi Türkiye'ye adanan şiirlerin öncül imgesine dönüştü. Türkiye'nin devlet kurucusuna kendisinin sonsuz sevgisini izhar eden Azerbaycan şairleri Atatürk imgesini oluşturmakla okuyucusunun millî bilincinde Türkiye, kardeş sevgisini şekillendirmeye gayret ettiler. Azerbaycan'ın ünlü şairlerinden Bahtiyar Vahapzade, Halil Rıza Ulutürk, Kabil, Zelimhan Yakup, Abbas Abdulla, Refik Zeka Handan ve diğerlerinin sanatında Atatürk'e adanan veya Atatürk'ün adı geçen çok sayıda şiirler vardır. Bu şiirler Azerbaycan halkının ruhundaki Atatürk sevgisinin büyüklüğünü, milletimizin Önder'inin yüce bir insan olduğunu betimlendiren en değerli örneklerdir.

*Nedir arzum, dileyim Tanrı'dan imanla bu gün
Talanın, bağrına dağlar basılan halkım için
Yeni fikrin rüzgarından koca millet tarana
Bizi birleştirecek bir Atatürk'üm yarana (Vahapzade, 2004)*

Dikkat edelim, Azerbaycan halkının filozof şairi, büyük oğlu Bahtiyar Vahapzade'nin 1992 yılında yazdığı "Atatürk'ün Babası" şiirinde bağrına dağlar basılmış, yetmiş yıl esaret zincirlerinde inlemiş halkının kurtuluşu için Tanrı'dan umut yolları diliyor. Halkının ruhunu, yaşamını özünden uzaklaştıran Sovyetlerin sömürge politikasının köleliğinden kurtularak birleşmeyi istiyor, Atatürk'ün yoluyla gidecek bir liderin bunu başaracağına inanır:

*Atatürk'ün sinesi, yurdun alınmaz kalesi!
Atatürk milletinin hem atası, hem balası!¹ (Vahapzade, 2004: 128)*

Atatürk'ü yenilmez kale olarak betimlendiren şair, Büyük Önder'in yurdunu hem baba gibi koruduğunu hem de evlad gibi sadık olduğunu dile getirir.

Ünlü Azerbaycan şairi Zelimhan Yakup'un (1950-2016) Atatürk'e adanan "Atatürk" şiiri aynı motiftedir. Şiirin tarihini anlatan şair, yazıyor: "Almanya'ya tedavi için gidiyordum.

¹ Burada; balası evladı anlamında. T.H

Arkadaşlarımın tavsiyesiyle birkaç günlüğüne İstanbul'da –Atatürk'ün köşkünde bulundum. Bu köşk 1935 yılında 48 gün içinde Atatürk'ün sağlığını korumak için doktorların tavsiyesi üzerine inşa edilmiştir. Ne yazık ki, Atatürk burada iki yıl yaşadı. Bu köşkün her yerinde, her köşesinde Büyük Önder'in hatırası canlanıyor. Ben burada kahramanlık dolu bir yaşamın kutsal ve unutulmaz anılarını hatırladım. O anıların havasını yutmak, şirinliğini tatmak, samimi mısraların dilinde konuşurmak bana da nasip oldu”

*Tanrı kudretinde, Allah'dı, neydi
Eyilmez başları önünde eğdi
Elli yıl sürdüyüm bir ömre bedel
Atatürk köşkünde geçen günlerim (Yakup, 2004: 2)*

Şair, anılar dolu ömründe Atatürk'ün köşkünde geçirdiği günleri ömre bedel günler gibi değerlendirir. Köşkte geçirdiği günleri şairin Almanya'ya hastalık nedeniyle gideceği döneme denk gelse bile şair hastalıktan muzdarip olsa bile, bu köşkte yaşadığı için kendini dünyanın en bahtiyar insanı sanıyor:

*Bozkurda beslenen kurt sevgisiydi
Toprak ağrısıydı, yurt sevgisiydi
Türkü sevenlerin mert sevgisiydi
Atatürk köşkünde geçen günlerim
Bir kitab yazsan da deme beside
Yaddaşın harayı, ruhun sesidi (Yakup, 2004: 2).*

Dikkat edelim, şair sanat ifade araçlarını nasıl ustalıkla kullanır:

*Atatürk köşkünde geçen günlerim
Yerden de, gökten de heves alırdı
Bir sorag alırdı, bir ses alırdı
Onun ciğeriyle nefes alırdı (Yakup, 2004: 2).*

Şair şiirini “Onun ciğeriyle nefes alırdı” metaforuyla Atatürk'ün nefesine işaret eder. Zelimhan Yakup şiirin diğer kısmında Atatürk imgesinin betimlemesiyle Türk dünyasının millî kimlik kavramını şiir diliyle tasvir edilir:

*Türk ne, Türkiye ne, Türkistan nedir
Cahanda Türk adlı bu cihan nedir
Dedi yiğit kimdi, kahraman nedir
Atatürk köşkünde geçen günlerim (Yakup, 2004: 2).*

Azerbaycan halkının istiklal şairi Halil Rıza Ulutürk her zaman hocası sandığı Bahtiyar Vahapzade'den hemen sonra 2003 yılında “Dede Haydar- Atatürk” şiirini kaleme alır. 2003 yılında yeniden cumhurbaşkanı olan, Azerbaycan halkının büyük oğlu Haydar Aliyev'den şiirin diliyle Türkiye'yi kurtaran Mustafa Kemal Atatürk gibi özgürlük Tanrısı olmayı diler. Şair, milletinin evladlarını halkın umut yeri gibi değerlendirir ve bu doğrultuda onları tapınak, azametli dağ olarak görüyor, yüceliklerle kıyaslıyor:

*Umut köprüsü üste
Dayanıbdır inamla.*

*Anla bu hakikati,
Anla, ey kafil, anla,
Nicat verecek halka
Sadece Haydar – Atatürk (Ulutürk, 2003: 8).*

Geçen yüzyılın 80'li ve 90'lı yıllarında Azerbaycan ile Türkiye arasındaki sanat ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynamış ünlü Azerbaycan şairi Refik Zeka Handan (1939-1999) Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Azerbaycan-Türkiye edebiyat, sanat ilişkilerinin kurucularından biri sayılır. Bahsettiğimiz dönemde Türk basını Refik Zeka Handan'ın şiirlerine, kardeşlik faaliyetine geniş yer ayırmıştır. Bu sebeple Refik Zeka Handan'nın eserleri sadece memleketi Azerbaycan'da değil, kardeş Türkiye'de de büyük bir sevgiyle okunuyor. O, Türk Folklor Akademisinin fahri akademisyeni, Uluslararası Atatürk Ödülü sahibi seçilmiştir. Şairin sanatında büyük Mustafa Kemal Atatürk'e adanan şiirlerin sayısı çoktur, geniş bir içeriğe sahip olmakla, sanatsal özellikler içermektedir. Türkiye halkına, büyük Atatürk'e sevgisini, gurur hislerini ifade ettiği "Atatürkiye" (Handan, 1993: 200) kitabı Türkcülük, vatan sevgisi, kahramanlık motifli şiirlerle zengindir.

Görüldüğü gibi 1991 yılında Azerbaycan halkı bağımsızlığına kavuştuğu dönemden Mustafa Kemal Atatürk imajı edebiyata, şiire yansıdı, bu konuda yasaklanmış edebiyat örneklerine yeni bakış sergilenmiş oldu. Azerbaycan halkının millî azminin yükselmesi, millî kimlik kavramının şekillenmesi için Mustafa Kemal Atatürk'ün ideolojisi ve politikası Azerbaycan halkının öncül ideolojisine, şiirde temel temasına dönüştü. Yenice kazanılan bağımsızlığı korumak için millî şairlerimiz bu konuda şiirler, manzumeler kaleme aldılar, antolojiler yayınladılar. "Azerbaycanlı, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Öğretim görevlisi Kadir İbaoğlu 2002'de "Atatürk Destanı", Niftalı Yusifov ise 2000 yılında "Altın Saçlı Kahraman" adlı manzumeleri kaleme alarak bastırmışlardır. Azerbaycan'da ilk defa Azerbaycanlı şair ve ozanların Atatürk ve Türkiye ile ilgili şiirlerinin toplandığı ve "Türkü Benim Atatürk'üm" isimli antoloji 2004 yılında Azerbaycan Atatürk Merkezinde yayınlandı"(Ceferov, 2006). 2007 yılında Abbasov "Atatürk" manzumesini kaleme aldı. Mustafa Kemal Atatürk'ün ulusal kurtuluş mücadelesi, bağımsız, özgür, egemen Türkiye için yabancı ve yerli düşmanlara karşı yorulmadan ve başarılı bir şekilde mücadelesi manzumenin temel temasıdır. Manzumede ulusal ordu inşası sorunları, İnönü Savaşları, Sakarya Meydanı Mücadelesi, Büyük Türk Saldırısı (veya Başkomutanlığın Mücadelesi), İzmir'in Yunanlılardan temizlenmesi meselelerinden bahsolunur. Büyük Atatürk'ün arkadaşları İsmet Paşa, Rufat Paşa, Fevzi Çakmak Paşa, Derviş Paşa, Baş Yaveri Salih Bozak ve diğerleri, Azerbaycanlı gönüllüler Farhad, Azer ve Baycan'ın imgeleri oluşmuş ve Levon ve Sapkis gibi hain Ermenilerinden bahsolunmuştur. Manzumede Yunan Generalleri Trokopolis ve Diyenis'in rehin alınma sahneleri de tasvir olunmuştur.

2000'li yılların sanat olaylarından biri de Türkiye'de düzenlenen "100. yılında 100 kalem Atatürk ve Çanakkale" şiir yarışmasında Ajdar Yunus Rıza'nın "Atatürk" şiiri üçüncülük kazanmıştır. Ayrıca belirtelim ki 2001 yılında Azerbaycan'da Mustafa Kemal Atatürk'ün mirasını, Türk halklarının tarihindeki yerini ve genel olarak Türk tarihini, kültürünü incelemek ve tanıtmak için "Atatürk Merkezi" gibi bilimsel bir araştırma ve kültür kurumu kurulmuştur ki Azerbaycan Atütürkcülüğünde kurumun Atatürk'e adanan yayınlarının müstesna yeri vardır.

SONUÇ

Atatürk parçalanmakta olan bir devleti, yok olmak üzere olan bir ülkeyi ve yok edilmek istenen bir milleti kurtarmakla, azmiyle, mücadelesiyle dünyanın esarete olan, ezilen milletlerine,

halklarına, aynı zamanda Azerbaycan halkına kaderlerini değiştirebileceklerine inancı, sömürgeciler karşısında boyun eğmemeye göstermiş kahraman bir Önder'dir. Azerbaycan halkının büyük oğlu, çağdaş Azerbaycan'ın mimarı Haydar Aliyev Atatürk'ün ideallerini, millî kuruculuk prensiplerini her daim desteklemiştir. Azerbaycan halkının büyük oğlu Ebülfez Elçibey ise kendisini Atatürk'ün Asgeri adlandırmıştır. Azerbaycan'ın Millî İstiklal Davası'nın en ateşli savunucularından olan Mehmed Emin Resulzade Mustafa Kemal Atatürk'ün faaliyetinin toplum-siyasal, kültürel yönlerini ayrı ayrılıkta göstermiş, onun mücadelesini yüksek değerlendirmiştir. Belirtelim ki Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in talimatıyla Azerbaycan'da kurulan Atatürk Merkezi, faaliyete geçtiği yıl boyunca Azerbaycan Atatürk çalışmalarını zenginleştirecek "Mustafa Kemal Atatürk" (portre çizimleri) başta olmak üzere bir dizi eser yayınladı. "Atatürk Ansiklopedisi" (sözlük), "Azerbaycan Türkolojisi (1920-1938)", "Bibliyografya", "Türkiye Atatürk'ün eseridir", "Azerbaycan Haydar Aliyev'in eseridir", "Azerbaycan-Türkiye İlişkileri (1920-1922)". "Haydar Aliyev Atatürk Hakkında" kitapları, Atatürk'ü incelemeyi ve tanıtmayı amaç edinmiş merkezin tarihî öneme sahip özel yayınlarıdır. Bu kitaplarda hem Azerbaycan'da Atatürk çalışmalarının modern aşaması başlamış hem de gelecekteki gelişiminin fikir-metodolojik temelleri atılmıştır. Belirtelim ki, 20. yüzyılın 50'li yıllarından itibaren, liberal ilişki aşaması gibi değerlendirdiğimiz aşamada Atatürk'ün faaliyeti Azerbaycan'da bilimsel yönden de araştırılmıştır. Azerbaycan İlimler Akademisi'nin Doğabilimcilik Enstüsü'nün "Türkiye'nin Tarihi ve Ekonomisi", "Türk Filolojisi" bölümlerinde çalışan değerli bilim insanlarından olan, Esmiralda Ağayeva, Aydın Abiyev'in Atatürk'ün çok yönlü faaliyetiyle ilgili çok sayıda araştırmaları, Dünyamalı Veliyev'in çeviri eserleri bulunmaktadır.

Türk Gençliğine "Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur" diyen Mustafa Kemal Atatürk'ün sergilediği liderlik yeteneğini Azerbaycan halkı her zaman örnek almıştır. Türkiye dışındaki Türklere ilgisiz kalmayan, şartlar elverdiğince desteğini esirgemeyen Büyük Önder'in mücadelecilik kişiliğine, örnek faaliyetine sevgilerini, hayranlıklarını sanatsal örneklerle, şiirlere, menzumelere yansıtmışlar.

KAYNAKÇA

Abbasov A. N. (Nurağaoęlu) (2007). Atatürk piyesi, Bakü: Mütercim. <https://ataturk.az/neshrler-kitab-jurnal/4/> (11.01.2019).

Aliyeva U. (2015). Azerbaycan ve Atatürk. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ceferov N. (2006). Azerbaycan Atatürkçülüęü yahut Haydar Aliyev Atatürk hakkında. Mustafa Kemal Atatürk ve Türkçülük (Bilimsel Kongrenin Bildirileri). Bakü: Nurlan.

Doęumunun 125. Yılı Anısına Atatürk: Din, Bilim, Uygarlık ve Atatürk [Metn] (2007). Ankara: Kozan Ofset.

Gençalp (Cavanşir). G. (2012). Hüseyin Cavit'in Tasvir Ettiği Atatürk (Sanatsal-felsefi-tarihi değerlendirme) Bakü.

Handan R. Z. (1993). Atatürkiye. Bakü: Mütercim Yayın Evi.

Memmedli A. (2010). Ahmet Cevad ve Türkiye, Bakü, İlim ve Tehsil.

Mustafa Kemal Atatürk ve Türkçülük (Bilimsel Kongrenin Bildirileri), (2006). Bakü: Nurlan.

Nazarli S. (2003). Haydar Aliyev Atatürk Hakkında. Bakü: Azerbaycan Atatürk Merkezi.

Repressiya Kurbanı Şair Mikayıl Müşfiq`in Türkiye`nin Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk hakkında şiiri http://artkaspi.az/az/mikayil-musfiqin-aturke-yazdii-seir-tapilib/?fb_comment_id=1284735461610644_1288450321239158#.XGEW5N1zb4Y, (11.01.2019).

Ulutürk, H. R. (2003). "Dede Haydar-Atatürk". "Azerbaycan" gazetisi. 17 dekabr. s.8., s.10-11.

Vahapzade B. (2004). Seçilmiş Eserleri. Bakü: Önder Yayın Evi.

Yakup, Z. İstanbul, Avrupa Yakası, Atatürk köşkü, 3 noyabr 2004.
<http://azkurs.org/zelimxan-yaqub-secilmis-eserleri.html?page=10>, (02.01.2019).